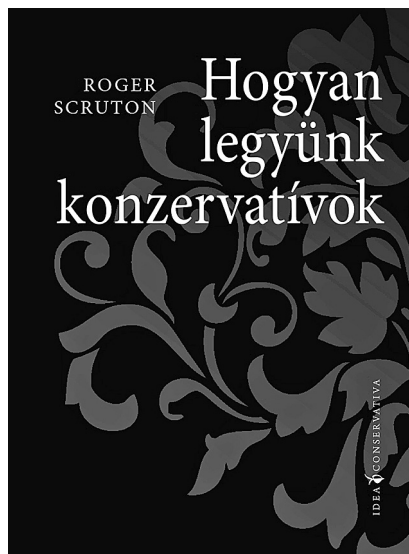

MIÉRT LEGYÜNK KONZERVATÍVOK?

Roger SCRUTON: *Hogyan legyünk konzervatívok*. Fordította: TOMBOR András.
Osiris – MCC Press, Budapest 2023. 267 oldal, 3980 Ft

Az, hogy ki milyen értékrendhez tartozónak vallja magát, részben független a saját akaratától. A neveletés, a gének, a környezet, a személyes élethelyzetek mind szerepet kapnak ebben. Ami mindenképpen azt igazolja, hogy – az individualista antropológiák álláspontjának gyökeresen ellentmondva – az ember nem önmagában való, hanem része valaminek. Része egy folyamatnak a generációk láncolatán át, része egy közösségnek a családjá vagy az anyanyelve révén, része egy felekezeti és/vagy kulturális közösségnek. Természetesen a szabad akarat révén tudatosan is dönthet arról, hogy milyen nézőpontokat fogad el hiteltesnek, és ebben akár meg is erősítheti magát, ha a véleményéhez közel álló szerzőket olvas.

Miután az emberi lény, noha veleszületett hajlandósággal rendelkezik arra nézve, hogy hagyományaihoz, megszokásaihoz ragaszkodik, közvetlen környezetéhez kötődik, ezt a begyökerezettséget el is szakíthatja (Chantal Delsol érzékletesen írja le a kozmopolita gyökértelenség sajátos ön- és világképét), tudatosan is művelheti magát. Csakhogy *könyveket olvasni veszélyes*: az ember ideje felmérhetően véges, szemben az olvasható könyvek milliárdjával. Ezért ismét a konzervatív attitűd siet segítségünkre: olvassuk azt, akit számunkra megbízhatónak tűnő gondolkodók ajánlanak. A tekintélyelv nem ellenség, hanem segítség: a könyvet, amit például szüleink ajánlanak nekünk, érdemes elolvasnunk. Tőlük azt is megtudhatjuk, mely könyveket nem érdemes kezünkbe venni (gondoljunk csak a katolikus egyház listáján, az *index librorum prohibitorum*on szereplő művekre). Amikor tehát valakiben felmerül az a késztetés, hogy meg akarja erősíteni konzervatív világlátását, talán a **legjobban teszi, ha Roger Scruton (1944–2020) könyveit veszi a kezébe. Ezek közül is a leghasznosabbnak a *Hogyan legyünk konzervatívok* címűt tarthatjuk**, hiszen már a címből is kiderül, hogy a hogyanra keres választ, a miértre (már) nem.

Scruton a rá jellemző igényes, mégis fesztelen, őszinte és egyben emelkedett stílusában önéletrajzi résszel indítja könyvét. Ő egy boldog ember, hiszen neki megadatott látni, méghozzá testközelből, mi is volt valójában 1968 Párizsa. Mi azonban, akik nem voltunk ott, nem láthattuk, nem érinthetett meg minket sem a forradalmi lázadás szele, sem az azzal szemben megszerveződő modern konzervatív-ellenforradalmi

gondolkodás, csak az ő tanúságtételén keresztül juthatunk el ahhoz a felismeréshez, hogy hova is szerettünk volna *akkor* tartozni. S mivel a *Kulturkampf* vagy az azt mozgató permanens forradalom ma is zajlik, itt és most is állást foglalhatunk. Ahogyan a fizikának is van kultúrtörténete (amelyet mindannyian ismerünk a zseniális Simonyi Károlynak köszönhetően), a jelenkori posztmodern ideológiai kínálatok svédasztaláról is akkor tudunk választani, ha ismerjük az előzményeket. Az, hogy a tekintély *minden*, vagy talán helyesebb úgy fogalmazni, hogy annak szó szerint *bármely* formája ellen lázadni kívánó fiatalok a *golden sixties* jólétet és ezáltal a jólétre jellemző problémákat felvető korszakából indultak, maguk is hagyományt teremtettek: a Che-pólokkal, ötágú vörös csillagokkal, az anarchia és a marxizmus különböző (gyakran végtelenen bornírt) interpretációinak pozitív s minden ezzel szembehelyezkedő tendencia negatív minősítésével.

A konzervatív elismeri, hogy a mindenkori ideológiáknak lehet valami olyan részizgagsága, ami számára is elfogadható és ezáltal képes arra, hogy valamiféle hidat állítson önmaga és a másik nézetrendszer képviselő közé. Ez nem önfeladás, hanem része az igazságos világnak: „Mi, akik az angol nyelvű világban nőttünk fel, azt az eszmét sajátítottuk el, hogy a jog feladata igazságot szolgáltatni a felek között, nem pedig kikényszeríteni egy egységes parancsuralmi rendszert” – fogalmaz Scruton. Az együttlétből sokféleség következik, a tolerált heterogenitás pedig nem azonos a progresszió

által követelt szivárványtársadalommal. A konzervatív felfogás szerint a világban a szekuláris és az isteni törvények nem állnak egymással ellentétben, nem is azonosak, de nem is versenytársak. A nemzet modern fogalmának kialakulásakor az akkori konzervatívok (Burke, De Maistre) a politikai közösség hagyományos definícióit éltették, ám az 1789-ben Franciaországban kezdődött folyamatot feltartóztatni nem lehetett. Ma már a nemzet polgári értelmezése, vagyis a nemzetállam, létező valóság, a szekuláris jogrend egyik alapja. A mai konzervatív számára értéket képvisel, ezért minden lehetséges módon fellép az általa képviselt örökség védelmében. Nem abszolutizálja, ahogyan azt a nacionalizmus teszi, de nem is utasítja el, mint a progresszív irányzatok. Scruton kárhózasnak tartja az *oikofóbiát* is: az öngyűlölet betegségét, amelynek alapja az elutasítás, s amit tragikus módon épp a keresztény civilizációt (ha így jobban tetszik: a Nyugatot) elméletileg fenntartani és tovább építgetni hivatott értelmiségi körök terjesztenek.

A *Hogyan legyünk konzervatívok* arra mutat rá, hogy a konzervatív szemléletmód képes meglátni az értéket és az elfogadhatót a vele felelő ideológiákban. Scruton elfogadja a szocializmus igazságát is: a társadalmi egyenlőtlenségnek mint igazságtalanságnak az érzetét természetesnek tartja, és azt a célkitűzést is, hogy „meg kell tennünk minden tőlünk telhetőt annak érdekében, hogy a társadalmunkhoz tartozás előnyeit kiterjesszük azokra is, akik saját erőfeszítéseikből sosem tudnák azt megszerezni.” Ebből is látszik, hogy a konzervatív ember folyamatosan fejlődik. Ezt szokás azzal magyarázni, hogy a konzervatív gondolkodás helyzetfüggő, de valójában az adaptáció az egyetlen józan megoldás, a *Realpolitik* az emberrel és közösségeivel kísérletező idealisztikus konstrukciók világában. A szerző által feltett kérdésre tehát az a válasz, hogy folyamatosan fejlődve legyünk konzervatívok, mégis, mindig önazonosan. A holtig tanuló jó pap közhelye azt az alapigazságot fejezi ki, ami az önmagával mindenkor elégedetlen, mert önnön tökéletlenségével tisztában levő ember erkölcsi kötelessége: mindig törekedjünk arra, hogy jobbak, becsületesebbek, jó szándékúak, műveltebbek, tiszteltudóbbak legyünk. Az erényekre való törekvés a konzervatív vitális sajátossága.

Az ember ugyanakkor törekszik a sikerre is, természetes módon. A felvilágosodás – és *expressis verbis* az amerikai Függetlenségi Nyilatkozat – úgy fogalmazta meg ezt, hogy az embernek joga van a boldogságra (már nem az életen túli üdvösségre, hanem az e világi boldogságra). Ennek része az anyagi eredményesség, melynek eléréséhez természetes, hogy szükség van a szabadpiaci mechanizmusokra és az azt fenntartó, időnként azt karbantartó morális rendre. Csakhogy bármennyire is kiterjesztjük ennek a morális konszenzusnak a határait, a piac nem illetékes mindenben (arról nem is szólva, hogy a közmegegyezésen alapuló moralitásról napjainkban már nemigen beszélhetünk). Mert

igaz ugyan, hogy az önérdékvényesítő gondolkodás viszi a világot előrébb – csak hogy nem minden kvantifikálható. Vannak olyan értékeink (szüleink gondoskodása, gyermekeink iránti szeretetünk, a vallásunkért hozott áldozatok), amelyeket nem tudunk a piac szabályai szerint értelmezni. Scruton így fogalmaz: „Röviden kifejezve a lényegét: az a megszentelt, aminek nincs ára. A konzervatív társadalomkép lényege a meg nem fizethetőnek és a meg nem vásárolhatóknak a nagyra értékelése.” A piacgazdaságnak, írja Scruton, nincs alternatívája, ugyanakkor az a fő kérdés, hogy „hogyan tartjuk távol tőle a nem eladó dolgokat”, hiszen a realitás az, hogy nem menekülhetünk meg az élet „elárusításától” (Scruton kifejezése), de „törekedhetünk arra, hogy a jó ízlés, a szépség szeretete és az illendőség eszközeivel korlátozzuk”.

Ez rávilágít arra, hogy a hogyanon túl miért kell a miért kérdését is felvetnünk. Nos, azért kell konzervatívnak lennünk – kisebb-nagyobb mértékben valamennyiünknek, de leginkább minél többünknek őszinte törekvéssel arra, hogy azzá váljunk –, mert ez adja meg az ellensúlyt mindannak, ami az „állandó dolgokat” (Russel Kirk) támadja. Az a kapitalizmus, amely az emberit a materiális érdekek áldozatául veti, nem méltó az emberhez. Az a zöld gondolkodás, amely a környezet fenntartását vagy akár helyreállítását öncélként tekinti, hasonlóképpen téved, mert egyfelől önmagának mond ellent (hiszen az ökológiai egyensúly sosem statikus), másfelől az embert az ökológiai rendszereknek – mintegy hatás-ellenhatás törvényeképp – alá akarja vetni. A liberalizmusnak is megvan a maga igazsága: az emberi szuverenitás tiszteletben tartása a vallási alapokon létrejövő szekuláris társadalmak jogrendjében elsődleges fontosságú. Kétségtelen, hogy az emberi személy méltóságához való jogát minden konzervatív osztja. Csakhogy a locke-i negatív szabadságjogok nem kompenzálják az egyenlőtlenségeket, ezért a szabadság és egyenlőség barátai egyre több pozitív jogot fogalmaztak meg. A liberalizmus eredetileg azért fogalmazta meg az ember jogait, hogy megvédje őt az önkénytől, amely a hatalom részéről fenyegethette. De az új jogok kinyilvánítása ma már kényszerít: kötelesek vagyunk elfogadni olyan jogokat, amelyek mások jogait súlyosan sértik. A jogok így a többségi kultúra elleni hadüzenetté váltak.

Konzervatívnak lenni nemcsak azért kell, mert az szép és emberhez méltó (és Istennek tetsző). Hanem azért is, mert csak így várható el az ökonomikus gondolkodás feltartóztatása – egy olyan világban, amely *oikonómiáról* beszél, de az *oikoszt* nem ismeri. Ezért hát nemcsak az a feladat, hogy tudjuk, hogyan legyünk konzervatívok, hanem az is, hogy tudjuk: miért legyünk azok. Mert, amint a szerző írja, „szembe kell szállnunk azokkal, akik teljesen háttal akarnak fordítani a veszteségnek, akik el akarják söpörni az árnyékokat, a sarkokat, a régi, kedves ajtóbejárásokat, a várost pedig egy nagy üvegernyővel akarják helyettesíteni a szakadék felett, melybe mindörökre bámulhatunk.”